

Nyitott ajtó

Beszélgetés Beat Furrer zeneszerzővel

– Egy naiv kérdéssel kezdeném: miért ír zenét? Mi szükség van ma, a 21. század elején arra, hogy még mindig újabb és újabb zeneművek szülessenek? Annyi zene van már az európai és a nem európai hagyományból, amelyek kotta vagy hangfelvétel útján elérhetőkké váltak. Miért kell újakat írni, miért nem elég az, ami már eleve rendelkezésünkre áll?

– Az jutott eszembe, amit Sztravinszkij mondott egyszer: tartozunk annyival a zenének, hogy újra és újra kitaláljuk. Ezt még ki lehetne egészíteni valamivel: ahhoz, hogy a világot megértsük, minden érzékszervünket meg kell nyitnunk. Érzékszerveinkhez tartoznak a fül, a szem, amelyek tapasztalataira reagál az emberi értelem. Nem szabad kikapcsolni az érzékszerveinket. A zeneszerzés számomra azt jelenti, hogy nyitott füllel mozgok a világban, reagálok rá, megpróbálok megérteni, mi történik embertársaimmal. Ezért érdekel nagyon az emberi hang, a beszélt, énekelt hang, ezek mind témát adnak a komponáláshoz. Annak pedig, hogy miért írok zenét, van egy másik oka is: a múlttal, a történelemmel, a hagyománnyal való kapcsolat fenntartása, ahova újra és újra le kell szállnunk és mindazt, ami ott felgyülemlt a számunkra, termékennyé tennünk, életben tartanunk.

– Vokális műveiben az emberi hang nagyon sokszor elveszíti az érthető, tagolt beszéd képességét, töredezettségében, nemegyszer esendőségében mutatkozik meg. Ez a szándékoltan érthetetlen beszéd azonban sajátos expresszivitást jelenít meg. Mi van a szavakon túl?

– Vokális műveimben valóban az emberi hang elementáris kifejezési formái érdekelnek, ezért vált alapvetővé számomra a kiáltás, a sikoly. Van valami ugyanis az emberi hangban, ami nyelv nélkül

---

A 2010-es Arcus Temporum Pannonhalmi Művészeti Fesztivál vendégével Varga Máttyás beszélgetett a fesztivál zárónapján, augusztus 23-án.

is beszél. Ott van a nyelv és ott van a hang, én pedig a kettő között mozgok komponáláskor. A hang expresszív lehetőségeit keresem, hiszen akkor értem meg a többi embert, akkor leszek képes testi hogylétükről fontos dolgokat megtudni, ha hallom a hangjukat, ha hallom, hogyan rezonál a hangjuk a testben. Ez a nagyon korporális tapasztalat vált fontossá számomra.

A zenés színházat és az operát úgy értelmezem, hogy ezekben a hang, az emberi hang áll a középpontban – összes kifejezési lehetőségével. A *belcanto* csak egy lehetőség a sok közül, de léteznek más lehetőségek is. Nagyon érdekelnek a különféle vokális kultúrák, mindenekelőtt az európaiak; a népzene például igen inspirálónak találok. Foglalkoztat minden, ami nem írott, hanem orális tradíció. Ezekből a kifejezési módokból rengeteg mindent ki lehet nyerni – nem imitálni, hanem kinyerni! –, ami gazdag sokszínűséget eredményez.

És hozzátennék ehhez még valamit. Arthur Schnitzler egyik novellájában szerepel egy Else nevű nő, aki ezt mondja: *„Milyen furcsa csengése van a hangomnak. Én vagyok az, aki beszél? Vagy talán álmodom? Az arcom is biztosan megváltozott.”*¹ Else tükör előtt áll, és hallja, hogy máshogy cseng a hangja. A hang olyan, mint az ember arca: leleplez és elrejt; mindkettőre képes. Else szólal meg tulajdonképpen a *Recitativó*ban, majd ez tematizálódik és válik legutóbbi operám, a *FAMA* magjává.

– *Sajátos szerepe van az ön műveiben a csendnek. Néha egészen váratlanul következnek be: nem egyszerűen megállás, megpihenés, hanem a koncentráció vagy a szavak, hangok nélküli kommunikáció kivételes állapota is lehet, a sűrűsödésnek olyan szintje, ahova a zene elvezet, de aztán hirtelen magunkra hagy...*

– A csend több, mint a hangok hiánya. A legutóbbi koncerten is gyönyörű volt hallani a zenére való koncentrációt, ugyanakkor ahogy a csendben a nyitott ajtón át behallatszott a levelek susogása a kápolnába. Az a hang, amelyik nyitott a világra, csodálatos dolog. Azt hiszem, semmilyen zene nem teremthető e nélkül a csend nélkül, a zene a csendből és a koncentrációból fakad. Csodálatosnak tartom a fesztiválban, hogy egy monostor, ami tulajdonképpen a csend helye, a koncentrációnak ezt a formáját lehetővé teszi. Szükségünk van erre a koncentrációra, hogy a külvilágtól elhatárolódjunk, ugyanakkor az ajtónak mindig nyitva kell maradnia, nyitottnak a világra. Ez volt nagyszerű a koncerten, egy kicsit hallani a külvilágot, ugyanakkor erősen a zenére koncentrálni.

– *Operái nem az egy szerzőtől származó szövegek könyv hagyományát követik, hanem a különböző korokból, kultúrákból és forrásokból származó fragmentumokat az Ön szerkesztői munkája és a hozzá írt zenei anyag teszi egységes kompozícióvá. Kérem, beszéljen kicsit arról, hogyan dolgozik a szövegekkel. Egyáltalán a szöveg inspirálja a zenét, vagy éppen fordítva: a zenei anyaghoz keres szöveget?*

– Először van egy hely, egy színházi helyszín, és ebből a helyszínből indulok ki. A *FAMA*ban ez a Fama háza volt, egy másik darabom-

¹ Arthur Schnitzler: *Fräulein Else* (1924); magyarul in: Arthur Schnitzler: *A játék*, Kalligram, Pozsony, 2001, 145. (Nyársik Beáta fordítása)

ban a sivatag, a csend; és ezekből a helyekből, ezekből a központi helyszínekből kiindulva keresem meg a szöveget. Ezért használok különböző nyelveket, sokszor ugyanis már van egy világos hangzásbeli elképzelésem, és ahhoz keresek szöveget. Ritkán van úgy, hogy megvan a szöveg és ahhoz komponálok zenét. Egy színpadi mű komponálása folyamán az egyik legizgalmasabb rész: szöveget keresni. Különböző korokat nézek ilyenkor: Keresztes Szent Jánostól kortársakig, mert a perspektívaépítés is nagyon érdekel. Megigéz a jelentés és a hang is, amikor a hang hirtelen jelentést kap. A zene színházban ez egy nagyon érzékeny egyensúly: a hang sokszor uralkodik a szón, a zene magyarázó szerepet kap, ugyanakkor a szónak és a hangnak meg kell találniuk a maguk érzékeny egyensúlyát.

– Jól látom-e, hogy mind az emberi hang, mind pedig az instrumentális zene anyagszerűsége erősen foglalkoztatja önt, és ebből fakadóan az érzelmek – többnyire az emberi szenvedés és fájdalom – érzéki tapasztalatának cizelláltsága?

– Az emberi érzések, érzelmek és anyagi mivoltunk között széles skálán mozoghatunk: minden érzelem, érzés valamiféle elementáris testi érzeten alapul. Ha ma érzelmekről, érzésekről beszélünk, a nagy egésznek csak apró szeleteit nézzük. Azt mondjuk, a zene szomorú, vidám, agresszív, lágú – és számomra ez így nagyon szűkösnak tűnik. A skála sokkal-sokkal szélesebb: valami lehet egyszerre agresszív és lágú. Keresztes Szent János jó példa az elképesztő erő és a hihetetlen lágyság egyidejű megmutatkozására. Az érzelmeknek egész skálája eleve korporális, s ez számomra nagyon fontos a zenében. Minden hangban benne van ez a fajta korporalitás: ahogy például a cselló húrján az ujjaimat lefele húzom, a megszólaló hang ugyanúgy szól, amilyen maga a mozdulat. Vagy amikor valaki egy magas hangot énekel, egy nagyon magasat, hallom, ahogy a hang szűkül, és akkor együtt szenvedek az éneklővel, átérzem, amit ő érez. Úgy gondolom, ez a hallás alapja: egyik oldalon az ötleteink, másik oldalon a testiségünk.

Meghökkenítő, milyen idegen és kevésbé reflektált dolog számunkra, hogy az érzéseinknek ennyire ki vagyunk szolgáltatva. Például az erőszaknak. Számomra alapvető kérdés a világban tapasztalható erőszak. Arra kéne rájönni, miért létezik erőszak az emberek között. A saját testünk megértését illetően nem tettünk meg túl nagy utat mostanáig. Miközben az idegen már itt van karnyújtásnyira – hiszen Latin-Amerika nincs messzebb, mint Párizs –, saját testünk vagy viszonyunk embertársainkhoz, idegenekhez, az állatokhoz még abszolút idegennek tűnnek.

– A pannonhalmi fesztiválon műveit most Sosztakovics darabjaival játszották párban. Milyen viszonyban áll ön az orosz komponistával?

– Azt kell mondanom, megtanultam szeretni. Nagyon későn fedeztem fel, és még ma is sokszor meglepődöm és megigéz egyrészt, ahogy néha szinte banális, máskor meg finom és gyönyörű. Ez is az ártatlanság egy formája. Hogy valaki még ilyen hihetetlenül egyszerűen kontrapunktot képes írni, csodálatos dolog. – Mindezt megtanultam szeretni. Azt is szépen találom, hogy a fesztiválon nem a

kortárs zenére specializálódott közönség vesz részt. Tulajdonképpen azt találok a legszebbnek, hogy kimozdulhattam a kortárs zene szűk szakmai közegeiből.

– *Az Arcus Temporum fesztivál zárókoncertje után beszélgetünk. Hogyan érezte magát Pannonhalmán?*

– Csodálatosnak találtam a zenészek nyitottságát. Bár voltak, akik csak Sosztakovicot játszottak, mások meg csak Furrert, de ennek ellenére érződött például a koncertek utáni beszélgetésekben, hogy milyen nagy nyitottság van az itt fellépő muzikusokban, és ezt csodálatosnak találtam. Mert hát amikor kortárs zenéről beszélünk, nem valami kis kertecskéről van szó, sokkal nagyobb terület ez, mint gondolnánk. A kortárs zenének ugyanis kell hogy gyökerei legyenek, hogy nyitott legyen; nem szabad beszűkültné és hermetikusan zártnak maradnia. Ez nagyon fontos számomra. Túl gyakran történik meg – főleg a zenében –, hogy bizonyos kliséink elképesztően sokáig élnek, szinte örökké, és csodálkozunk, hogy a kortárs zenéről szólva mindig csak egy kis szeletet veszünk figyelembe, s nem látjuk, milyen nagy is ez a terület.

Nagyon szépeknek találtam, hogy lehetőség volt koncentráltan dolgozni, és csodálatosnak az itt megismert emberek nyitottságát.

(Papp Emília fordítása)

Néhány szerzőnkéről

BÉKÉSI BEÁTA – klinikai szakpszichológus, Aktív Szülés Program Alapítvány; jelenleg csecsemőkonzultációs és baba-mama terapeutaképzést folytat az Ego klinikán, valamint magánpraxisa van. Publikációi: előszó/ajánló: Varga Katalin – Suhai-Hodász Gábor: *Szülés és születés a lélektanon innen és túl*, Pólya, 2002, 2010²; F. Leboyer: *Gyöngéd születés*, T-Twins, 1994, Katalizátor, 2008²; M. Klaus: *A csodálatos újszülött*, Jaffa, 2005; tanulmány: *Hogyan lehet szélcsendben tanulni a vihart?*, in *Születéskalauz 2*. MÉRCE, 2001; *Hipnózis a szülészetben és nőgyógyászatban*, in Vértés Gabriella (szerk.): *Hipnózis – hipnoterápia*, Medicina, 2006.

CZIGÁNY ÁKOS – kommunikációs szakember, fotóművész, esztéta. 1995-ben szerzett diplomát az ELTE latin szakán. Elsősorban alkotói szempontból érdeklődik a fotografikus kép poétikája és bizonyos tradíciói iránt, és tematikus blogon szemlézi a szépség újraértelmezéseit a műfajban (exponto.spavia.com).

GORÁCZ ANIKÓ – filmkritikus; 2005-ben szerzett diplomát az ELTE BTK magyar nyelv és irodalom szakán, valamint alkalmazott irodalomtudományi programon, 2010-ben a filmelmélet és filmtörténet szakon. 2007 óta rendszeresen publikál (*Filmvilág*, *Mozinet*, magyar.film.hu, *Filmkultúra*, *Muszter*, *Nagyítás*). Önálló kötete: *Forradalmárok*, Mozinet, 2010.

KOCSI GYÖRGY – teológiai tanár és prefektus, Veszprém; plébános, Zamárdi és Balatonendréd. Teológiai tanulmányait Győrben, Budapesten és Tübingenben végezte, ahol orientálistikát és egyiptológiát is tanult. Oktat a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Levelező Tagozatán, valamint a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Karán.

KOVÁCS IMRE – művészettörténész; a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Művészettörténeti Tanszékének docense. Kutatási területe: középkori keresztény ikonográfia, Liszt és a képzőművészet.

VERES BÁLINT – esztéta; a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Elméleti Intézetének adjunktusa. 2005 óta az Arcus Temporum Művészeti Fesztivál zenei tanácsadója.